

La Ponderosa com exemple de les dificultats i expectatives de les agricultures urbanes a Barcelona

M. Àngels Alió del Grup de Geògrafs per l'Ecologia Social

Antonio Alcántara de la Taula Comunitària del Rec Comtal (<https://reccomtal.wordpress.com/>)

8 - IV - 2021

L'agricultura urbana ha entrat a formar part dels processos de regeneració ecològica de la ciutat (A. Viljoen, 2005) demostrant que és un fenomen social que continuarà creixent¹ tot i que segueix trobant-se amb els obstacles dels poders financers i de l'especulació immobiliària més concretament.

La ciutat de Barcelona és un bon exemple de com està anant aquest procés perquè tot i estar lluny de ciutats que han aprofundit molt més en la implantació de les agricultures urbanes. També compta amb un conjunt força nombrós d'actuacions d'aquest tipus, conformant un panorama extremadament divers, incloent des de iniciatives exclusivament ciutadanes i de caràcter comunitari a d'altres sostingudes per l'Ajuntament. Per tant, caldria valorar aquesta realitat clarament positiva tenint en compte l'enfilall d'accions que li van en contra. Cosa que reflecteix la presència encara molt estesa de mentalitats molt poc sostenibles entre el món de la política i els equips de la gestió urbana que expliquen que, a vegades, hagi calgut la pressió ciutadana per forçar a l'administració a abandonar accions i projectes que ja estaven funcionant i que anaven prou bé per a l'agricultura i l'abastiment alimentari de la població. Com va passar, per exemple, ara fa deu anys amb el projecte Eurovegas que pretenia substituir més de 700 Has. agrícoles del Parc Agrari del Baix Llobregat per una zona de casinos².

Acceptar que l'agricultura és necessària per a reconduir les ciutats cap al model de la sostenibilitat pot ser difícil per alguns. Només ha sigut des de fa poc, quan han esclatat les evidències de l'enorme crisi socio-ambiental que ens abassega, que s'ha començat a entendre que no es tracta tant d'escollir entre els enfocaments físics o socials amb els que podem enfrontar-nos a la degradació de les ciutats sinó d'entendre que la situació actual forma part dels dos processos, el social i l'ambiental, que van units i es retro-alimenten entre si. Sobre tot després que la crisi del sistema global ha aguditzat els conflictes i les desigualtats socials fent més greus i encara més evidents la profunda degradació social i ecològica de les ciutats.

Tot i semblar irrellevant, a les ciutats també s'ha fet visible el protagonisme dels actors socials en la transformació cap a noves agricultures més socials i ecològiques i també en la denúncia de actuacions que posen en perill els sols agrícoles existents en entorns urbans i periurbans.

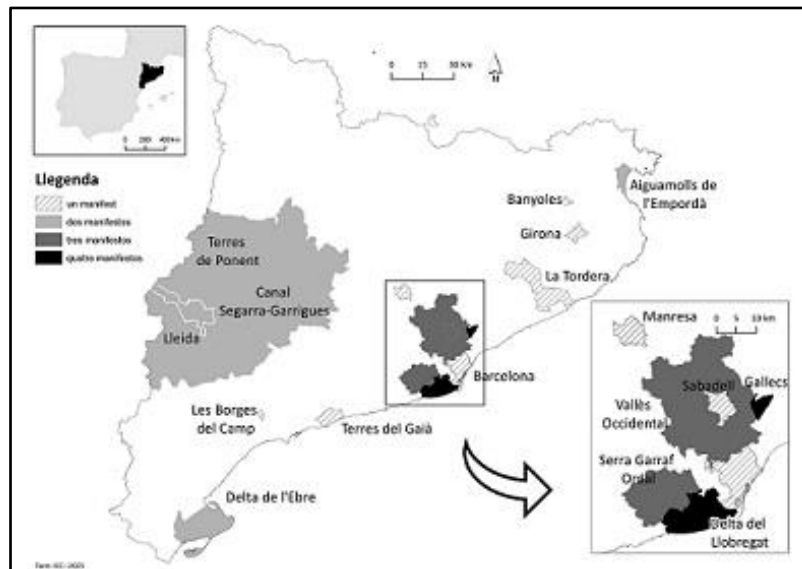
No fa gaire (Alió, Casanovas i Gianchino, 2017) vam tenir la oportunitat d'estudiar una trentena de manifestos que col·lectius i associacions ciutadanes catalans havien redactat a

¹ El 2011, el 2GES va organitzar un seminari sobre aquest tema. Veure http://www.ub.edu/cres/catala/ambits_tematics/SEMINARI_2011_PROGRAMA.pdf

² El manifest de denúncia del projecte es pot obtenir a: <http://www.ub.edu/cres/sites/default/files/Manifest%20Eurovegas%20No%202012.pdf>

Catalunya des dels anys seixanta del segle passat fins a principis del actual on es podia comprovar que més de la meitat d'aquests textos s'havien redactat en entorns urbans amb l'objectiu de defensar els espais agraris de les ciutats i els seus voltants (Figura 1)³.

Figura 1. Localització dels manifestos per a la protecció agrària entre 1976 i 2013

Font: Alió, Casanovas i Gianchino, 2017

A molts altres llocs del món també hi ha aquesta mateixa preocupació urbana per la realitat agrícola i alimentària. Ja sigui a través de reivindicacions, conflictes i manifestos com d'actuacions per a promoure la agricultura urbana, tant amb iniciatives exclusivament veïnals com amb la ajuda de l'administració. Com passa per exemple, i només per citar una de les més conegudes, la que s'està duent a terme a la ciutat de Bristol en el marc del moviment global de les *transition towns* (Perxacs, 2016).

També Barcelona està vivint un altre d'aquests episodis. Es tracta de la defensa de la finca hortícola coneguda com La Ponderosa, en l'extrem nord-occidental de la ciutat, en el límit amb el municipi de Montcada i Reixac entre el riu Besòs i el Rec Comtal, en el tram que sortosament encara queda descobert d'aquest rec mil·lenari. A La Ponderosa, el pagès que n'era el propietari, venia la producció en la mateixa explotació als veïns i veïnes que hi anaven a comprar. Però això es va acabar fa tres anys amb motiu de la seva defunció i la aparició quasi immediata de grans i poderoses immobiliàries que van començar a actuar per aconseguir la reconversió urbanística dels terrenys en sòl urbanitzable.

Tot i la mobilització veïnal, en aquests moments no hi ha res en ferm. Fa poc més d'un any Matias Iturbides (2020) escrivia que el mes de març passat encara no s'havia aprovat formalment la preservació de La Ponderosa com espai agrícola i que la administració barcelonina estava sospesant la possibilitat de transformar la zona en un eco-barri que permetria la construcció d'habitatges i on la agricultura quedaria diluïda.

Tanmateix la població continua entossudada en mantenir les expectatives de preservació de La Ponderosa. Per això ha calgut que els actors socials de la zona organitzessin una campanya

³ En total van ser 31 manifestos, 23 dels quals es referien a espais agrícoles urbans. D'entre aquest n'hi havia 16 que eren del àrea metropolitana de Barcelona. (Alió, Casanovas i Gianchino, 2017)

reivindicativa molt ben portada que s'ha sumat a la de la protecció del Rec Comtal⁴. En la reivindicació de La Ponderosa, hi ha dos trets especialment importants. Un és el significat social dels horts de La Ponderosa, tan en el barri de Vallbona que és on s'ubiquen els horts, com en altres barris propers, tant del districte de Nou Barris a Barcelona com en el de Sant Joan al municipi de Montcada i Reixac. A títol il·lustratiu del que s'està dient cal saber que als inicis del 2020 la Taula per a la defensa del Rec Comtal i La Ponderosa agrupava 11 associacions de veïns i 15 associacions culturals, d'economia social i ateneus, part d'elles en barris per on passa el Rec Comtal, des del municipi de Montcada a Ciutat Vella, passant per Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí per acabar al Casc Antic de Barcelona⁵. A més a més de 6 associacions ecologistes, 5 escoles i 3 entitats d'administració municipal, inclòs l'Ajuntament de Barcelona que te el repte de traslladar a les seves normes de planejament i gestió els objectius de la preservació i la defensa agroecològica de La Ponderosa. El segon tret és l'estret veïnatge entre la projecció social de La Ponderosa i l'aigua del Rec Comtal, que reforça la reivindicació agrícola amb la dimensió patrimonial i històrica, al mateix temps que il·lustra de manera ben clara la connexió entre l'agricultura, l'alimentació i l'aigua.

Tal com afirmava A. Viljoen (2005), amb qui hem començat. Un autor que no podria tenir millor exemple per a descriure la extrema importància que pot arribar a tenir l'agricultura a les ciutats quan forma part d'un conjunt on també hi intervenen les xarxes hídriques.

Figura 2. Els components de la Taula per a la defensa de La Ponderosa amb la finca al fons

<https://recomtal.wordpress.com/2019/06/10/manifest-lhorta-de-la-ponderosa-ha-de-ser-protegida-com-espai-agricola/>

Breu bibliografia.

ALIÓ, Àngels; CASANOVAS, Marc i Davide GIANCHINO. 2017. "Environmental Citizen Demands. The manifestos for the agriculture protection in the Metropolitan Regions of

⁴ (<https://recomtal.wordpress.com/2019/06/10/manifest-lhorta-de-la-ponderosa-ha-de-ser-protegida-com-espai-agricola/>)

⁵ Als inicis del 2020 la Taula per a la defensa del Rec Comtal i La Ponderosa agrupava 11 associacions de veïns i 15 associacions culturals, d'economia social i ateneus. A més a més de 6 associacions ecologistes, 5 escoles i 3 entitats d'administració municipal, inclòs l'Ajuntament de Barcelona que te el repte de traslladar a les seves normes de planejament i gestió els objectius de la preservació i la defensa agroecològica de La Ponderosa.

Barcelona and the Development of the new Environmental Culture". *Sociedade e Território*. Natal: Universidade Federal do Rio Grande do Norte. Vol 29, núm 1, pàgs 6-39.

<https://periodicos.ufrn.br/sociedadeeterritorio/article/view/12643>

AZEVEDO, Francisco Fransualdo; PERXACS, Helena i ALIÓ, Maria Àngels; 2020. Social Dimension of Urban and Periurban Agriculture. *Mercator*, Fortaleza, v.19 , e19005, 2020.

<https://doi.org/10.4215/rm2020.e19005>

ITURBIDES, Matias. 2020. La incertesa nega La Ponderosa. *Carrers*, FAVB, 2020 n.154 pàg. 25.

PERXACS, Helena. 2016. *Agricultura i comunitats urbanes en transició cap a la sostenibilitat. Estudi de casos i avaluació al sistema agrourbà de Girona*. Barcelona. Tesi de Doctorat.

<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108434>

Taula Comunitària del Rec Comtal. 2019. Manifest. L'horta de la Ponderosa ha de ser protegida com espai agrícola. <https://reccomtal.wordpress.com/2019/06/10/manifest-lhorta-de-la-ponderosa-ha-de-ser-protegida-com-espai-agricola/>

VILJOEN, André. 2005. *Continuous Productive Urban Landscape*. Elsevier – Architectural Press. 319 pp.